

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИМІРІ ПОКАЗНИКІВ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

FINANCIAL ACTIVITIES IN TERMS OF SYSTEM OF NATIONAL ACCOUNTS

Світлана ШУМСЬКА,
кандидат економічних наук,
Інститут економіки та прогнозування
НАН України, Київ

Svitlana SHUMSKA,
PhD Economics,
Institute for Economics and Forecasting,
Ukrainian NAS, Kyiv

Сучасний етап розвитку України, як і у більшості країн світу після кризи, орієнтований на відновлення та поступовий перехід до стійких темпів економічного зростання, що неможливо без реалізації структурних реформ. У свою чергу, як свідчить світова практика, структурні реформи призводять до змін основних макроекономічних співвідношень та формують нові міжгалузеві пропорції. Зростаюча роль фінансової діяльності, яка упродовж останніх десятиліть проявилась повною мірою, вносить свої корективи у формування майбутнього бачення та перспектив розвитку країни.

Сучасна фінансова криза показала, що в умовах перетворення фінансової сфери у самодостатній сегмент економіки та її домінування над реальним сектором і товарними ринками варто шукати нові інструменти аналізу, які б засвідчили багатогранність і неоднозначність впливу фінансів на економіку.

Вихідною точкою та базою аналізу структурних змін виробництва і споживання продукції (товару/послуги) будь-якого виду економічної діяльності (далі ВЕД) є система національних рахунків (далі СНР) і міжгалузевий баланс (таблиці «витрати-випуск»). Методологію побудови системи національних рахунків як системи взаємопов'язаних показників розробили Р.Стоун, М.Гільберт, Дж.Кендрік, Ж.Маршаль, Ф.Перру, Дж.Хікс, П.Хілл, і на сьогодні вона активно використовується для аналізу й прогнозування структурних зрушень в економіці. В українській практиці, як правило, СНР використовується для оцінки макропропорцій та аналізу окремих видів економічної діяльності, найчастіше промисловості та сільського господарства.

Стратегічно важливе значення фінансової діяльності вимагає постійного моніторингу змін, що знаходять відображення у великій кількості публікацій. Проте окремі аспекти є не повністю висвітленими, зокрема, мало представлені в українській економічній літературі роботи, в яких фінанси аналізуються через систему показників СНР. Це обумовило мету даної статті – визначення ролі ВЕД «фінансова діяльність» в економічному розвитку України на основі аналізу змін структурних співвідношень між основними показниками розвитку галузі у системі координат макроекономічних пропорцій та взаємозв'язків Системи національних рахунків, зокрема, таблиць «витрати-випуск».

З переходом від балансу народного господарства (БНГ) на міжнародні стандарти – СНР і міжнародну стандартну галузеву класифікацію всіх видів економічної діяльності – змінилось визначення й роль фінансової діяльності як галузі національної економіки. Сучасна СНР ґрунтується на науково обґрунтованих концепціях опису економічних процесів, зокрема, на концепції економічного виробництва, що є однією з центральних в економічній науці та визначає межі економічного виробництва, в яких створюється вартість. На сьогодні теорія економічного виробництва включає в його сферу всі види

діяльності з виробництва товарів і послуг, у тому числі й так звані нематеріальні послуги, що є результатом діяльності «непродуктивної сфери», як вона визначалася в радянській статистиці (загальне управління, освіта, охорона здоров'я, наука, культура, мистецтво, фінанси, житлово-комунальне господарство) [1]. Отже, згідно з

СНР-93 до сфери економічного виробництва включається і такий вид діяльності, як діяльність фінансових установ.

На сьогодні класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) є складовою системи національних класифікаторів, яку розроблено на базі міжнародної статистичної класифікації видів діяльності Європейського Союзу – Nomenclature of Activities European Community (NACE, Rev. 1). В Україні створення національних класифікацій видів економічної діяльності здійснювалося шляхом використання європейських класифікацій у незмінному вигляді з подальшою їх деталізацією на національному рівні.

Сучасна структура та зміст ВЕД «фінансова діяльність» визначається згідно з Національним класифікатором України (чинний від 01.04.2006 зі змінами та доповненнями, внесеними наказами Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 26 лютого 2007 року №40, від 2 лютого 2009 року №56) [2]. У даній редакції **секція J «Фінансова діяльність»** включає три розділи: грошове та фінансове посередництво, страхування, допоміжні послуги у сфері фінансового посередництва і страхування. Нова КВЕД (ДК 009:2010), що створена на основі NACE (Rev.2) і повністю їй відповідає як за структурою, так і за змістом категорій, набуває чинності з 1 січня 2012 року. В ній фінансова діяльність буде представлена **секцією K**.

Для аналізу в даній статті обрано часовий період 2001-2009 років. На жаль, особливості обробки великого масиву статистичної інформації у форматі СНР призводять до затримки доступу до даних. На сьогодні останніми доступними є показники Системи національних рахунків тільки за 2009 рік (за 2010 будуть значно пізніше). Оскільки офіційно доступна інформація щодо СНР подається в агрегованому вигляді (без виділення класів, підкласів), то в зведених національних рахунках і в таблиці «витрати-випуск» галузь представлено як ВЕД «**фінансова діяльність**» без виділення розділів, груп та класів.

Насамперед слід підкреслити, що зростання ролі фінансів є загальносвітовою тенденцією розвитку країн з розвинутою ринковою економікою, вона проявляється, зокрема, у зростанні питомої ваги фінансової діяльності в структурі основних макроекономічних показників (ВВП, випуску, валової доданої вартості). Аналіз статистики національних рахунків доводить, що в розвинутих країнах частка фінансових послуг досягає в середньому 8% валової доданої вартості (далі ВДВ) (табл. 1). США та Великобританія як світові фінансові центри формують за рахунок

Показано роль фінансової діяльності в економіці України через динаміку макропоказників системи національних рахунків. Розглянуто секторальну структуру формування основних показників ВЕД «фінансова діяльність». За даними таблиці «витрати-випуск» проаналізовано основні міжгалузеві зв'язки та вартісну структуру ВВП створеного ВЕД «фінансова діяльність». У статті представлено оцінку динаміки змін «чистої вартості власного капіталу» України за рахунок заощадження і трансфертів. Показано роль сектору фінансових корпорацій у формуванні національного багатства країни на основі СНР.

The role of financial activity is denoted in Ukraine's economy through macroeconomic dynamics in the systems of the national accounts. A sector structure of the main indicators of "financial activity" is considered. According to the table input-output of the major cross-industry relationships and cost structure of the GDP generated FEA "financial activity" are regarded. The estimation of the dynamics of the "changes in net worth due to saving and capital transfers" of Ukraine is presented in the article. The role of the financial corporations in the forming the national wealth of the country on the basis of SNA is showed.

Таблиця 1. Фінансові послуги в економіці окремих країн світу
Джерело: [3]

Країна	Частка ВЕД у загальній сумі ВДВ, %				
	1990	1995	2000	2005	2007
Люксембург	...	24,1	25	24,3	...
Швейцарія	...	...	13,2	12,7	...
Ірландія	...	8,0	7,2	10,1	10,6
Ісландія	...	...	6,0	9,7	...
Туреччина	...	...	7,4	8,0	8,9
США	6,0	7,0	7,6	8,0	7,9
Португалія	...	4,4	6,1	7,8	...
Велика Британія	...	...	5,5	7,1	7,7 (2006)
Австралія	6,9	6,9	7,1	7,4	7,8
Нідерланди	6,0	6,1	6,1	6,8	7,0
Японія	...	...	5,8	6,3	...
Нова Зеландія	5,5	5,4	5,8	6,3	...
Іспанія	...	4,0	4,6	5,9	6,9
Корея	...	...	5,8	6,5	6,8
Данія	4,9	4,3	4,7	6,7	6,6
Бельгія	...	5,1	6,0	6,4	6,5
Польща	...	2,5	4,9	5,5	6,5
Канада	...	...	5,9	6,0	...
Франція	...	...	5,1	5,3	5,5
Угорщина	...	...	3,3	5,3	5,2
Італія	4,3	4,4	4,7	4,8	5,2
Норвегія	3,2	3,2	3,0	4,0	4,3
Німеччина	...	4,2	4,4	3,6	3,8

Таблиця 2. Фінансова діяльність у показниках
СНР Росії, Білорусі та України
частка ВЕД у структурі показника, %

	2005	2006	2007	2008	2009
Російська Федерація					
ВВП в ринкових цінах	3,2	3,6	3,8	3,7	4,4
Валова додана вартість в основних цінах	3,8	4,3	4,4	4,4	5,1
Республіка Білорусь					
ВВП в ринкових цінах	3,1	3,1	3,2	2,9	4,2
Валова додана вартість в основних цінах	3,6	3,6	3,7	3,3	4,9
Україна					
ВВП в ринкових цінах	4,5	4,7	5,9	7,3	7,3
Валова додана вартість в основних цінах	5,0	5,2	6,5	8,0	7,9

фінансових послуг майже 8% ВДВ. У малих економіках, які є міжнародними фінансовими центрами (Швейцарія, Люксембург), частка фінансових послуг з огляду на спеціалізацію країни може становити 13-25% ВДВ. Аналогічна картина в країнах, що проводили у 2000-і роки політику створення фінансових центрів на своїй території, «фінансових бумів», екстенсивного зростання фінансових ринків (Ірландія, Ісландія) – близько 10% створеної ВДВ [3].

У країнах з перехідною економікою та ринками, що розвиваються, упродовж останнього десятиліття внаслідок активного формування національних фінансових ринків також сформувалася тенденція до зростання ролі фінансової діяльності. У таблиці 2 наведено зростаючу динаміку розвитку ВЕД «фінансова діяльність» в основних показниках СНР Російської Федерації, Республіки Білорусь та України. Так, частка ВЕД у структурі ВВП РФ збільшилася із 2,6% у 2002 році до 4,4% на кінець

Таблиця 3. Індекси фізичного обсягу та індекси-дефлятори валової доданої вартості за 2001-2009 роки
(у цінах попереднього року)
Складено за даними [5]

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Індекси фізичного обсягу									
ВЕД «Фінансова діяльність»	129,7	99,1	146,4	141,3	107,7	115,8	122,5	96,2	79,5
Усього за видами економічної діяльності	113,8	105,9	110,4	113,4	100,0	106,4	108,4	102,1	86,2
Індекси-дефлятори									
ВЕД «Фінансова діяльність»	132,8	118,7	103,3	160,5	103,8	110,8	136,3	169,1	121,7
Усього за видами економічної діяльності	110,0	105,3	108,1	114,9	124,1	114,6	123,5	127,2	112,2

Таблиця 4. Вартісна структура випуску ВЕД «фінансова діяльність» в основних показниках таблиць «витрати – випуск» за 2006-2009 роки, в цінах споживачів, %
Складено за даними [7-10]

	2006	2007	2008	2009
Всього проміжне споживання	31,1	28,1	25,5	26,6
Оплата праці найманих працівників	33,1	32,4	27,9	25,4
Податки на виробництво та імпорт	1,4	1,0	1,2	1,8
Субсидії на виробництво	-	-	-	-
Валовий прибуток, змішаний дохід	34,4	38,5	45,4	46,2
Валовий внутрішній продукт	68,9	71,9	74,5	73,4
Випуск продукції	100,0	100,0	100,0	100,0

Таблиця 5. Вартісна структура ВВП, створеного ВЕД «фінансова діяльність» за 2006-2009 роки, в цінах споживачів, %
Складено за даними [7-10]

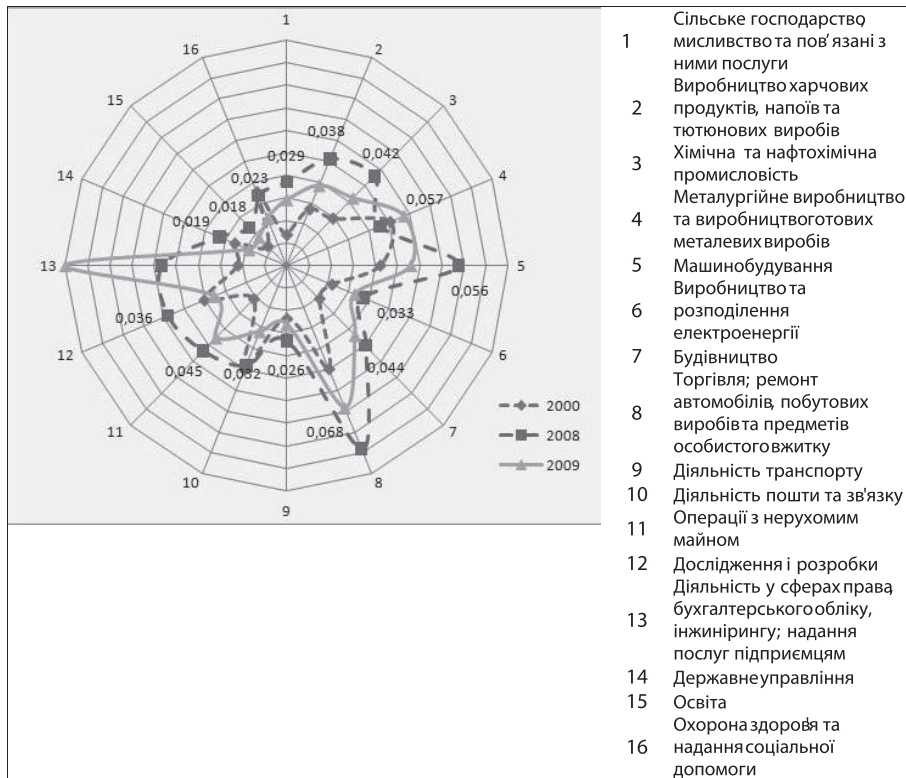
	Оплата праці найманих працівників	Податки на виробництво та імпорт	Субсидії на виробництво	Валовий прибуток, змішаний дохід	Валовий внутрішній продукт
2006	48,0	2,1	-	49,9	100,0
2007	45,1	1,4	-	53,5	100,0
2008	37,5	1,6	-	60,9	100,0
2009	34,6	2,5	-	62,9	100,0

2009; у структурі валової доданої вартості – із 2,9% до 5,1% відповідно. За даними національних рахунків Республіки Білорусь, внесок ВЕД у формування ВВП країни становить 3-4%, а валової доданої вартості – 3-5%.

Розраховано за даними СНР Державної служби статистики України, Федеральної служби державної статистики РФ, Національного статистичного комітету Республіки Білорусь

Значення ВЕД «фінансова діяльність» у формуванні загальної валової доданої вартості та ВВП України за останні декілька років значно зросло і майже досягло рівня країн, що активно реформують моделі свого фінансового сектора. На сучас-

Рис. 1. Коефіцієнти повних витрат ВЕД «фінансова діяльність»
Складено за даними [7-11]

послуги (продукцію ВЕД) зростали швидше, ніж усього по економіці навіть у період кризи.

Важливим фактором, що забезпечив зростання ролі фінансової діяльності у процесі формування випуску і ВВП країни, стали структурні зміни, які відбувалися упродовж останніх років у даному ВЕД. Найкращим інструментарієм, за допомогою якого можна продемонструвати структурні зміни в економіці, є таблиці «витрати-випуск» (далі ТВВ), оскільки саме показники цих звітних таблиць дозволяють аналізувати взаємозв'язки між галузями економіки, виявляти макроекономічні пропорції та структурні зрушення в економіці. ТВВ показують, як продукт, вироблений у видах економічної діяльності (ВЕД), використовується для проміжного і кінцевого споживання, нагромадження та вивезення, відображає структуру витрат на виробництво (товарів та послуг), основні компоненти ВВП за видами економічної діяльності. Таким чином, ТВВ характеризують взаємозв'язки видів економічної діяльності у споживанні продукції та послуг – проміжне споживання (I квадрант), структуру кінцевого використання (II квадрант) та вартісну структуру валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності (III квадрант) [6].

У таблиці 4, що відображає вартісну структуру випуску ВЕД «фінансова діяльність» в основних показниках таблиць «витрати – випуск» за 2006-2009 роки, представлених у *цінах споживачів*, видно декілька позитивних тенденцій. Зокрема, аналіз динаміки наведе-

ному етапі розвитку вітчизняної економіки підвищення ролі фінансової діяльності як виду економічної діяльності демонструє зростання більш ніж удвічі її питомої ваги у структурі загального випуску. Якщо подивитись на структуру випуску та валової доданої вартості в основних цінах протягом 2001-2009 років, то чітко видно тенденцію до збільшення питомої ваги фінансової діяльності у випуску із 1,8% у 2001 році до 4,7% у 2009 та із 2,9% до 7,9% – у структурі валової доданої вартості [4-5]. Про активізацію фінансової діяльності свідчить також зростаюча динаміка оплати послуг фінансових посередників¹: з -1,5% у 2001 році до -6% у 2009.

Окрім збільшення обсягів наданих фінансових послуг, ключовим фактором, що визначає структурні зрушення у розвитку будь-якого виду діяльності, є ціновий фактор. Аналіз реальних показників *випуску* (індексів дефляторів та індексів фізичного обсягу), побудованих у постійних цінах базового 2007 року, свідчить, що дефлятор для ВЕД «фінансова діяльність» практично повторював динаміку цін випуску, а при менших фізичних обсягах зростання цін було одним із чинників активізації діяльності. Зміна індексів фізичного обсягу та дефляторів *валової доданої вартості*, динаміку яких розраховано у відсотках до попереднього року (табл. 3), показує, що протягом 2001-2007 років обсяги ВДВ ВЕД «фінансова діяльність» зростали швидше, ніж всього за видами економічної діяльності, окрім кризових 2008-2009. Ціни ж на фінансові

дених показників показує, що фінансова діяльність відноситься до ВЕД з невисоким рівнем самовитрат – близько 26,6% у проміжному споживанні займає споживання власної продукції. Зменшення частки проміжного споживання ВЕД у власному випуску із 31,1% у 2006 році до 26,6% у 2009 (порівнянн із 38,1% у 2001), що відбулось в тому числі й завдяки зменшенню питомої ваги проміжного споживання у випуску сектором фінансових корпорацій, збільшило у структурі випуску частку створеного ВВП із 68,9% у 2006 році до 73,4% у 2009. Збільшились також частки валового прибутку та податків на виробництво й імпорту.

За 2006-2009 роки суттєво змінилась вартісна структура ВВП даного ВЕД: оплата праці зменшилась із 48% до 34,6%, валовий прибуток зріс із 49,9% до 62,9% (табл. 5).

Внесок фінансової діяльності у формування ВВП України за чотири роки (2006-2009) збільшився з 4,7% до 7,4%, а валовий прибуток – із 6,3% до 12,4% (табл. 6). Аналіз структури доходів і витрат у *цінах споживачів* за таблицями «витрати-випуск» свідчить про збільшення вкладу ВЕД у зростання витрат на кінцеве споживання із 0,8% у 2006 році до 1,1% у 2008 (у 2009 – зменшення до 0,6%); експорт зріс із 0,4% у 2006 році до 0,8% у 2009; частка імпорту зросла з 1,1% до 2,6% [7-10].

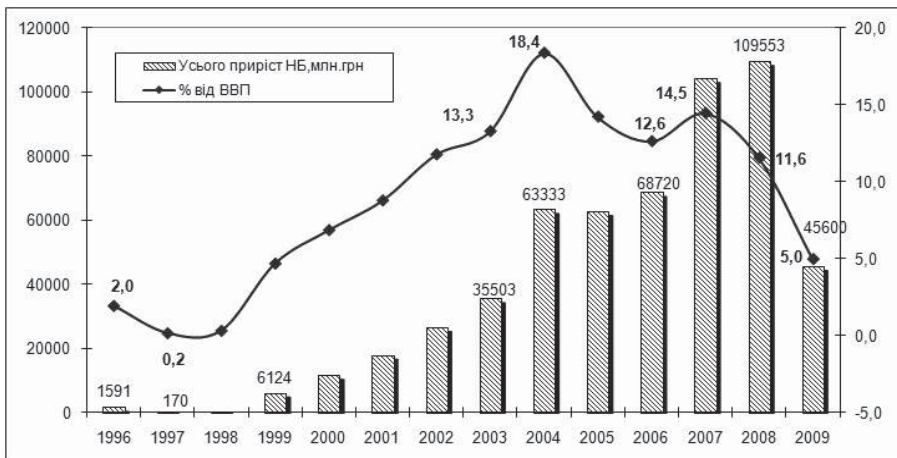
Таблиця 7. Частка сектора фінансових корпорацій у секторальній структурі основних показників СНР, %
Джерело: [4-5]

Таблиця 6. Внесок ВЕД «фінансова діяльність» у формування основних показників таблиць «витрати – випуск» за 2006-2009 роки, в цінах споживачів, %
Складено за даними [7-10]

	2006	2007	2008	2009
Валовий внутрішній продукт	4,7	5,9	7,3	7,4
Оплата праці найманих працівників	4,5	5,4	5,5	5,2
Податки на виробництво та імпорту	0,6	0,6	0,8	1,3
Валовий прибуток, змішаний дохід	6,3	8,1	11,7	12,4
<i>у структурі витрат</i>				
Проміжне споживання	4,2	5,1	6	6,7
Витрати на кінцеве споживання	0,8	1	1,1	0,6
Експорт	0,4	0,7	0,7	0,8
Імпорт	1,1	1,5	1,7	2,6

	Ви- пуск	Проміжне споживання	Валова додана вартість	Опла- та праці	Вало- вий прибу- ток	Спо- живання основного капіталу	Валове на- громаджен- ня основного капіталу
2001	1,8	1,2	2,8	2,3	3,4	1,2	-
2002	2,0	1,3	3,0	2,4	3,7	1,5	3,8
2003	2,5	1,6	3,8	2,4	5,2	1,7	1,8
2004	3,9	2,1	6,6	4,7	8,3	2,3	1,9
2005	3,0	1,7	5,0	4,5	5,4	2,7	2,1
2006	3,1	1,6	5,2	4,5	5,8	2,7	2,3
2007	3,7	1,8	6,4	5,4	7,3	3,2	2,9
2008	4,4	1,9	7,9	5,5	10,4	3,9	2,5
2009	4,6	2,1	8,3	5,2	12,0	3,7	2,4

Рис. 2. Динаміка змін національного багатства України (за рахунок заощаджень і трансфертів) у 1996-2009 роках
Складено за даними [4-5]

Серед інформації для аналізу, яку надає побудова таблиць «витрати-випуск», надзвичайно важливою є матриця повних витрат (або обернена матриця Леонтьєва). Коефіцієнти повних витрат показують повний вплив зростання кінцевого попиту на виробництво усіх видів економічної діяльності. Ці коефіцієнти, наведені у матричному вигляді, дозволяють визначити технологічну взаємозалежність виробничої системи та відслідкувати зміни у випуску виходячи з кінцевого споживчого попиту, який є частиною сукупного кінцевого попиту, з урахуванням внутрішніх зв'язків усієї системи [5, с.32-37]. Якщо коротко, то зміст елементів матриці полягає в наступному: коефіцієнт повних витрат показує потребу у валовому випуску продукції галузі і для виробництва одиниці кінцевої продукції галузі j.

На рис. 1 наведено коефіцієнти повних витрат для ВЕД «фінансова діяльність», які показують, що з 2000 року до 2009 потреба в її продукції зростає практично для всіх галузей. Цікавим є те, що у кризовий 2008 рік для виробництва одиниці кінцевої продукції обраних 16 галузей потреба у фінансових послугах була більшою, ніж у наступному році. У 2009 – році поступового виходу з кризи та відновлення – різко виділяється коефіцієнт повних витрат для ВЕД «діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям», який зріс до 0,1418 (після 0,05635 у 2008 році та 0,02213 у 2000). На його тлі зменшення коефіцієнтів повних витрат у 2009 році порівняно із 2000 у таких галузях, як «охорона здоров'я та надання соціальної допомоги» із 0,03530 до 0,02265 та «дослідження і розробки» із 0,04045 до 0,03559, при зростанні ролі фінансової діяльності для більшості ВЕД свідчить про нестачу фінансових ресурсів у важливих галузях, що є негативним з точки зору соціального та інноваційного розвитку країни.

Важливою складовою аналізу макроструктурних пропорцій в СНР є розгляд секторальної структури формування її основних показників. Фінансова діяльність як вид економічної діяльності представлена економічними одиницями, що належать до двох інституційних секторів: фінансових корпорацій та домашніх господарств. Частка домашніх господарств у формуванні валової доданої вартості ВЕД є дуже незначною (на рівні 1,2%), а ключову роль (98,8%) відіграють фінансові корпорації: Національний банк України; інші депозитні корпорації; інші фінансові посередники (крім страхових корпорацій та недержавних пенсійних фондів); допоміжні фінансові організації; страхові корпорації та недержавні пенсійні фонди.

Якщо розглядати сектор як сукупність інституційних одиниць, тобто господарських одиниць, які мають близькі інтереси, функції та джерела фінансування, що обумовлюють їхню схожу економічну поведінку, то основними функціями сектора «фінансові корпорації» є фінансові операції на комерційній основі та операції зі страхування; а основними джерелами доходів (ресурсів) – надходження від кредитно-депозитних операцій, відсотків, страхові внески за контрактами. Отже, сектор «Фінансові корпорації» складається з усіх резидентних корпорацій, що приватно зайняті фінансовим посередництвом або додатковою фінансовою діяльністю, пов'язаною з ним [1].

В таблиці 7 показано внесок сектора фінансових корпорацій у формування ключових показників СНР за 2001-2009 роки. Як свідчать дані, за дев'ять років

внесок фінансових інституцій зріс практично щодо всіх представлених показників, окрім валового нагромадження капіталу. Так, зокрема, зросла роль у формуванні випуску із 1,8 до 4,6%; валової доданої вартості – із 2,8 до 8,3%; валового прибутку – із 3,4 до 12% (за період). Така зростаюча динаміка підтверджує важливе значення фінансових корпорацій, які активно включаються в розбудову вітчизняної економіки.

Важлива роль сектора фінансових корпорацій проявляється також у формуванні такого важливого макроекономічного показника, як національне багатство (НБ), розрахунок якого здійснюється на основі системи національних рахунків, що в свою чергу базується на моделі народногосподарського кругообігу, в якому процес функціонування національної економіки зображується у вигляді замкнутих потоків (продукту) і нагромаджених запасів (багатства). При цьому продукт постійно виробляється і використовується у споживанні, а багатство закріплено в секторах економіки. Якщо продукт залишає сферу виробництва, то багатство постійно присутнє

в ній у формі засобів праці, запасів предметів праці та нематеріальних компонент. Збільшення багатства безпосередньо залежить від обсягів виробництва за визначений часовий проміжок [12-13].

На сьогодні національне багатство визначається вченими як «сукупність нагромаджених матеріальних та нематеріальних активів, створених працею всіх попередніх поколінь, що належать країні або її резидентам і знаходяться на економічній території даної країни та за її межами, а також розвіданих і включених в економічний оборот природних та інших ресурсів». І якщо дискусії щодо самої сутності національного багатства вже майже припинилися, то щодо його структури та методології оцінювання – ведуться досить активно.

На жаль, у практиці складання СНР України у відкритому доступі відсутні баланси активів і пасивів (початковий баланс активів і пасивів, кінцевий баланс активів і пасивів та зміни в балансі активів і пасивів), а отже, й кількісна оцінка національного багатства (чиста вартість капіталу) як вартості запасів на момент складання балансу офіційно досі не була відображена. Якщо скористатись експериментальним балансом нефінансових активів і пасивів та балансом фінансових активів і пасивів за 2009 рік, які у 2011 вперше були представлені на сайті Державного комітету статистики України, можна отримати оцінки Національного багатства. Розрахунки показують, що вартісна оцінка **НБ України на кінець 2009 року становила 2707791 млн. грн.** порівняно із **2053247 млн. грн. у 2008.** Отримані розрахунки НБ України, звісно, є неповними і потребують уточнення із розширенням інформації щодо вартісної оцінки різних складових елементів національного багатства країни.

В рамках методології СНР можлива оцінка **змін багатства**, що реалізується, зокрема, через побудову рахунку капіталу (рахунок операцій з капіталом в СНР-93), який призначено для характеристики процесу реального нагромадження основного й оборотного капіталу, нематеріальних і фінансових активів, а також джерел фінансування. У цьому рахунку² відображається вартість нефінансових активів, набутих

Таблиця 8. Вклад підсекторів сектора «Фінансові корпорації» у приріст національного багатства країни, %
Складено за даними [4-5]

	Національний банк України	Інші депозитні організації	Інші фінансові посередники, крім страхових корпорацій та НПФ	Допоміжні фінансові організації	Страхові корпорації та НПФ
2004	6,5	24,7	3,7	30,6	34,5
2005	11,8	30,8	7,2	13,1	37,1
2006	16,5	45,8	7,1	3,3	27,3
2007	16,6	44,1	8,2	6,9	24,1
2008	1,1	52,6	13,3	7,0	26,0
2009	45,4	107,8	9,5	4,0	-66,6

інституційними одиницями-резидентами (або їх вибуття), а також показується **зміна чистої вартості власного капіталу (НБ) за рахунок заощадження і трансфертів**. Інші складові змін чистої вартості капіталу, обумовлені номінальним холдинговим прибутком/збитком та в результаті інших змін в обсязі активів, у статті не розглядаються (за відсутності інформації).

Детальний аналіз показників рахунків капіталу України за період з 1996 по 2009 рік дав змогу оцінити приріст національного багатства у **554086 млн.грн.** (в даному контексті мова йде про такий вимір НБ, як сумарна капіталізація матеріальних і нематеріальних активів господарюючих суб'єктів). Динаміка змін за 1996-2009 роки, що представлена на рис. 2, свідчить про нерівномірність процесу нагромадження багатства нації – від найменшого приросту у 170 млн.грн. у 1997 році до максимального 109553 млн.грн. у 2008. Якщо подивитись у відносному вимірі – як відсоток від ВВП (а це є коректним, оскільки зростання національного багатства безпосередньо залежить від обсягів виробництва у конкретному часовому проміжку), то побачимо дійсно великий розрив – від 0,2% у 1997 році до 18,4% у 2004. Така нерівномірність нагромадження національного багатства країни свідчить про нестабільність розвитку економіки України та відсутність управління цим процесом.

Негативний ефект нестабільності процесу нагромадження національного багатства може проявитись як у втраті можливостей факторів і джерел зростання у довгостроковому періоді, так і в зменшенні потенціалу конкурентоспроможності країни. Якщо порівняти зміни в зобов'язаннях та чистому багатстві (обчислених за рахунком капіталу СНР) країн наших найближчих сусідів – Росії та Білорусі, то побачимо, що приріст національного багатства (за рахунок заощадження і трансфертів) є майже втричі більшою величиною (майже 30%) і головне, на відміну від України, практично стабільною у відносному вимірі. Показовим є також той факт, що криза мала найбільший негативний вплив на приріст НБ серед трьох країн саме в Україні: у 2009 році зміни в зобов'язаннях та чистому багатстві як відсоток ВВП Російської Федерації становили 19,9% порівняно із 30,2% у 2008 році; у Білорусі – 26,3% порівняно із 30,8%; а в Україні – лише 5% порівняно із 11,6%.

З точки зору визначення ролі секторів економіки у процесі нагромадження національного багатства, як свідчать дані, найбільший позитивний вклад здійснюють два сектори: домашніх господарств (80,8 млрд.грн.) та фінансових корпорацій (31,2 млрд.грн.). Варто зазначити, що у 2009 році частка сектора фінансових корпорацій хоча і зросла у відносному вимірі, однак номінально абсолютний приріст був менший порівняно із 39,8 млрд.грн. у 2008 році.

Серед секторів найбільший негативний внесок виявився у сектора загального державного управління, який після приростів у 2007-2008 роках (2,9 та 2,4 млрд.грн. відповідно) у 2009 показав -61,3 млрд.грн., причому усі підсектори наклали свій негативний відбиток. Ситуація є зрозумілою, адже для того, щоб зменшити наслідки кризи і переключити економіку на відновлення, потрібні були великі кошти, а отже, вони йшли не на нагромадження, а на кінцеве споживання. Аналогічна картина спостерігається і в секторі нефінансових корпорацій, який після 2007-2008 років із +27,4 та +15,2 млрд.грн. приросту за результатами 2009 показав -4,9 млрд.грн. (позитивний вклад тільки у підсектора «нефінансових корпорацій під іноземним контролем»).

Після п'яти років позитивного приросту чистої вартості власного капіталу за рахунок заощадження і трансфертів 2009 рік показав абсолютне зменшення нагромадження НБ сектором фінансових корпорацій, яке відбулось за рахунок негативного вкладу підсектора «страхових корпорацій та НПФ». Таблиця 8, в якій представлено внесок різних організацій (підсекторів)³ сектора «Фінансові корпорації» у приріст національного багатства країни, свідчить, що найбільшу роль у 2004-2008 роках відіграли депозитні організації (зростання частки із 24,7% до 52,6%) та страхові корпорації і НПФ (хоча й відбулось деяке зменшення їх питомої ваги у структурі із 34,5% до 26%); зросла роль інших фінансових посередників (із 3,7% до 13,3%). Зміни у 2009 році (-66% підсектора страхових корпорацій і НПФ) пов'язані з великими втратами страхового ринку під час кризи.

Аналіз динаміки змін «чистої вартості власного капіталу» України за рахунок заощадження і трансфертів виявив нестабільність процесу нагромадження національного багатства; засвідчив зростаючу роль сектору фінансових корпорацій у його формуванні; підтвердив необхідність проведення більш глибоких досліджень національного багатства країни з метою пошуку нових довгострокових чинників зростання [14].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що СНР є важливим інструментом, який дає широкі можливості для проведення детального аналізу як всієї економіки, так і окремих її складових з подальшим визначенням основних тенденцій розвитку.

Аналіз структурних співвідношень, проведений за даними зведених національних рахунків СНР, таблиць «витрати-випуск» за 2001-2009 роки, довів наявність суттєвих структурних змін у розвитку ВЕД «фінансова діяльність», що відображають нові тенденції, пов'язані з розбудовою ринкових відносин, підкреслюють ключове місце фінансів у вирішенні стратегічних завдань розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моторин Р.М. Система національних рахунків. Навч. посібник / Р.М. Моторин, Т.М. Моторина. – К.: КНЕУ, 2001. – 336с.
2. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності. Видання офіційне. ДК 009:2005. – К.: Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://www.ubc.ua/Links/codes_ua2.html
3. Среднесрочный прогноз развития финансовой системы России (2010-2015гг.)//Аналитический доклад. Москва, 2010. Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации. [Электронный ресурс]. – Доступно с: http://www.finansy.ru/t/post_1289793330.html
4. Національні рахунки України за 2008 рік. Статистичний збірник/Державний комітет статистики України – К., 2010.
5. Національні рахунки України за 2009 рік. Статистичний збірник/Державний комітет статистики України – К., 2011.
6. Структурні співвідношення в економіці України (за даними таблиць «витрати-випуск» за 2001-2006 роки)//Аналитична записка. Київ, 2008. Міністерство економіки України. [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://www.me.kmu.gov.ua>.
7. Таблиця витрати-випуск України за 2006 рік в цінах споживачів. Статистичний збірник/Державний комітет статистики України – К., 2008. – 47с.
8. Таблиця витрати-випуск України за 2007 рік в цінах споживачів. Статистичний збірник/Державний комітет статистики України – К., 2009. – 47с.
9. Таблиця витрати-випуск України за 2008 рік в цінах споживачів. Статистичний збірник/Державний комітет статистики України. – К., 2010. – 47с.
10. Таблиця витрати-випуск України за 2009 рік в цінах споживачів. Статистичний збірник/Державний комітет статистики України – К., 2011. – 47с.
11. Таблиця витрати-випуск України за 2000 рік в цінах споживачів. Статистичний збірник/Державний комітет статистики України – К., 2001. – 47с.
12. Камалова А.А. Эволюция подходов к исследованию национального богатства как категории экономической науки // Вестник КГФЭИ. – 2009. – №1 (14). – С.62-64.
13. Григорьева Н.В. Вопросы методологии исследования национального богатства как экономической категории // Вестник Чувашского университета. – 2010. – №2. – С.329-336.
14. Шумська С.С. Роль сектору фінансових корпорацій у формуванні національного багатства України //«Проблеми розвитку соціально-економічних систем в контексті глобалізаційних викликів» [Текст]: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (5-8 травня 2011 р.): у 2 т. / Інститут економіки та управління, Хмельницький національний університет. – Хмельницький, 2011. – Т. 1. – С.22-24.

¹Даний показник визначається як різниця між доходами від власності, отриманими фінансовими посередниками (за винятком чистого доходу, одержаного від інвестування їх власних коштів), і відсотками, сплаченими їм кредиторами. Через неможливість розподілу за видами економічної діяльності цей показник враховується як проміжне споживання умовної одиниці (валовий випуск якої дорівнює нулю) [1]. А тому сума валової доданої вартості, створена галузями і секторами економіки, повинна бути зменшена на цю величину, що й пояснює знак «мінус» в таблицях СНР.

²Основним показником ресурсної частини рахунка (зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві) є чисте заощадження, що переноситься з рахунка використання доходів. Цей показник відображає ту частину доходів, що залишається після витрат на кінцеве споживання. Крім показника «заощадження», у ресурсній частині рахунка є ще показники «капітальні трансферти, одержані від інших країн» та «капітальні трансферти, передані іншим країнам». Трансферти використовуються для фінансування валового нагромадження або для придбання нематеріальних і фінансових активів [1].

³Фінансовий сектор згідно з методологією побудови СНР поділяється на підсектори, тобто категорії фінансових корпорацій: Національний банк – державна фінансова корпорація, яка є керівною кредитно-грошовою установою; інші кредитно-депозитні організації – всі корпорації-резиденти, головною діяльністю яких є фінансове посередництво і проведення фінансових операцій за зобов'язаннями у вигляді депозитів та фінансових документів. Роль цих фінансових посередників полягає у спрямуванні капіталу від кредиторів до позичальників (до даного підсектора входять комерційні банки); фінансові посередницькі організації – фінансові корпорації, які мобілізують капітал для придбання інших видів фінансових активів (інвестиційні корпорації, корпорації, які займаються фінансовим лізингом тощо); додаткові фінансові організації – корпорації, пов'язані з фінансовим посередництвом, але ті, які не відіграють ролі посередника (брокерські, маклерські, дилерські фірми, які здійснюють операції з цінними паперами); страхові організації та пенсійні фонди – страхові організації, які займаються страхуванням життя та іншими видами особистого страхування від нещасних випадків, страхуванням майна підприємств і домашнього господарства та іншими видами страхування, а також приватні пенсійні фонди. Доходи (ресурси) цих організацій утворюються за рахунок страхових внесків [1].